

SOSYOLOGCA

OCAK-HAZİRAN 2013

CİLT:3 SAYI: 5

ISSN: 2146-5207

TÜRKİYE'DE ANTI-KOMÜNİZMİN KAYNAKLARI - 4: 1950'LERDE ANTI-KOMÜNİZMİN ULUSLARARASILAŞMASI VE MUHAFAZAKÂR GÜÇLERİN MÜCADELEYE DÂHİL OLMASI

Mehmet Aygün

Özet: Komünizm kendi karşıtlığını her zaman için kendisinde barındırmıştır. Komünizm düşüncesi ortaya atıldığından itibaren bu düşünceye karşı çıkanlar hep olmuştur. Ancak 1950'li yıllara gelindiğinde anti-komünizm boyut değiştirmiştir. Bu dönemde komünizm karşıtlığı uluslararası bir boyut kazanmıştır. Komünizmi getirmeye yönelik devrimci hareketlerin karşısına muhafazakâr ideoloji getirilmiştir. İkinci dünya savaşı sonrası dönemde ideolojilerin birbiri ile olan mücadelesi uluslararası boyut kazanmıştır. Ülkemizde de bu dönüşüm gerçekleşmiştir. Bu yazımızda 1950'li dönemden itibaren anti-komünizm karşısına konulan muhafazakâr hareket incelenmiştir. Bu çatışma ülke içerisinde önemli değişim ve dönüşümlere sebep olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Anti-komünizm, muhafazakârlık, uluslararası çatışma, liberalizm, komünizm.

THE SOURCES OF ANTI-COMMUNISM IN TURKEY - 4: THE INTERNATIONALIZATION OF ANTI-COMMUNISM IN THE 1950S AND THE INVOLVEMENT OF CONSISTENT POWERS IN THE STRUGGLE

Mehmet Aygün

Abstract: Communism has always contained its own opposition. Since the idea of communism was introduced, there have always been those who opposed this idea. However, by the 1950s, anti-communism changed its dimension. In this period, anti-communism gained an international dimension. Conservative ideology was brought against the revolutionary movements aimed at bringing communism. After the Second World War, the struggle of ideologies with each other gained an international dimension. This transformation has taken place in our country as well. In this article, the conservative movement against anti-communism since the 1950s has been examined. This conflict has led to significant changes and transformations within the country.

Keywords: Anti-communism, conservatism, international conflict, liberalism, communism.

TÜRKİYE'DE ANTI-KOMÜNİZMİN KAYNAKLARI - 4: 1950'LERDE ANTI-KOMÜNİZMİN ULUSLARARASILAŞMASI VE MUHAFAZAKÂR GÜÇLERİN MÜCADELEYE DÂHİL OLMASI

Mehmet Aygün

Ülkemizde alternatif bir ideoloji olarak algılanmaya ve görülmeye başlandığı tarihlerden itibaren -II. Meşrutiyet dönemi ve Ekim Devrimi sonrasında başlayarak- sosyalizme /komünizme devletin ve siyasal kadroların genellikle mesafeli, hatta şüpheyle yaklaştıkları görülmektedir. Özel koşulların egemen olduğu belirli ve geçici bir dönem -Milli Mücadelenin ilk yılları- hariç, ülkemizde sosyalist ve komünist cereyanlar kovuşturmaya uğramış, yasal zeminde siyaset yapma imkanları kısıtlanmıştır. İlegal olsun veya olmasın belirli bir faaliyet gösteren sola ve hemen tamamı illegal faaliyet gösteren komünist hareketlere karşı mücadele siyasetin ve devletin temel uğraşları arasında olmuştur. Komünizmle mücadele süreci ulusal ve uluslararası siyasal-toplumsal konjonktüre göre biçimlenmiştir. Dönem dönem sertleşen mücadelenin bazen yumuşadığı ama kesintisiz devam ettiği gözlenmektedir. 1940'ların sonuna kadar anti-komünist müdahaleleri yönlendiren etkenlerin başında Sovyet Rusya ile ilişkiler gelmektedir. Bu dönemde Sovyet Rusya ile ilişkilerin seyrine bağlı olarak süreç biçimlenmiş ve ülkede bloklaşan siyasal güçlerin iç mücadelesi biçiminde sürmüştür. İlk dönemde devletin kolluk güçleriyle sürdürdüğü mücadeleye ideolojik destek daha çok Türkçü-Turancı hareketten gelmiştir. Mücadelede Türkçülük yönü ağır basan kesimler öne çıkmıştır. Ancak 1940'ların sonu ve 1950'lerle birlikte ülkedeki siyasal atmosfere ve dünyadaki siyasal kutuplaşmaya bağlı olarak komünizmle mücadele uluslararası bir boyut kazanırken, ülke içinde muhafazakâr dozu yüksek milliyetçi gruplar (muhafazakâr milliyetçiler) mücadelede öne çıkacaklardır.¹ Buna bağlı olarak ideolojik düzeyde muhafazakâr değerler ve İslamiyet vurgulu bir biçimde ön plana çıkmıştır. Din etkeni, komünizmle mücadelede kitleleri hareket ettirmek üzere giderek artan bir dozda önem kazanmıştır.

1940'lı yılların zengin düşünsel ortamında komünizmle mücadele fikri yönü ağır basan bir şekilde yürütülürken² 1950'li yıllarda ağır siyasi polemikler eşliğinin

¹ Bu değişimde 1944'te Turancılıkla suçlanan grupların tasfiyesinin de rolü olmuştur.

² 1940'lı yıllarda evrensellik-yerellik, hümanizm-tarihilik tartışmaları gibi.

de yürütülmeye başlanır.³ 1940'lı yıllarda, savaş ortamının getirdiği hassas denge ve zengin düşünce hareketleri nedeniyle daha çok fikri bir temelde süren sosyalizmle/komünizmle mücadele, 1950'lerin kurak düşünsel iklimi ve Soğuk Savaş koşullarının etkisiyle ağır tutuklamalarla geçer. 1950'li yıllar, Türkiye'de komünizmin tarihinde en büyük darbeyi yediği yıllardır. 1951-52 tevkifatı, Türkiye'de komünist örgütlenmeye karşı girişilen en geniş operasyon olmuştur. Aralarında Dr. Şefik Hüsnü, Zeki Baştumar, Mihri Belli, Sevim Tarı gibi TKP'nin üst düzey yöneticileri dahil toplam 184 kişi tutuklanmış,⁴ Askeri Mahkemede iki yıl süren davadan sonra ağır cezalara çarptırılmışlardır. Bundan sonra sol/komünizm uzun süre ciddi anlamda bir toparlanma gösteremeyecektir. On yıllık dönemde sola yönelik baskı ve tasfiyeler devam etmiş, 6-7 Eylül 1955'te İstanbul'da başta Rumlar olmak üzere azınlıklara dönük yağmalama olayları bahane edilerek illegal sol/komünist yapılanmalara karşı yürütülen tutuklamalar sol aydınlara doğru genişletilmiştir. Aralarında, Aziz Nesin, Kemal Tahir, Asım Bezirci, Hasan İzzettin Dinamo, İlhan Berktaş, Aslan Kaynaradağ gibi aydınlar tutuklanmış, kısa süre sonra serbest bırakılmıştır. Ayrıca 1950'lerin sonlarına doğru hem muhalefet partisi CHP'yi⁵ hem de solu baskılamak ve sindirmek amaçlı Tahkikat Komisyonu kurulmuştur. Komünist kadroların büyük bir tutuklamaya maruz kalması ve uluslararası hassas dengeler (Soğuk Savaş) nedeniyle bir suskunluk dönemine giren sol/komünist kadrolar⁶ 27 Mayıs 1960'dan sonra kabul edilen 1961 Anayasası ile siyaset yapma imkanı bulabilmişlerdir. 1960'lı yılların getirdiği nispi siyasal özgürlük ortamında sol, yasal zeminde siyaset yapma olanağı bulmuş ve TİP 15 milletvekili ile meclise girmiştir. 1960'lar sol tandanslı sosyolojik yaklaşımların yaygınlaştığı ve "Marksizmin sosyolojiye duhul"⁷ edildiği bir dönemdir. Buna paralel olarak anti-komünizm tartışmaları sosyal bilimler içinde de yer bulmaya başlamıştır.

Dönemin Siyasal, Toplumsal ve Düşünsel Koşulları

1940'larla kıyaslandığında 1950'li yıllar, fikir alanında kısır ve verimsiz geçen yıllardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin 40'lı yılları "Cumhuriyetin en uzun on yılı" olarak

³ Peyami Safa ve Mümtaz Turhan bu tartışmaların önemli isimlerindedir.

⁴ Aclan Sayılğan, *Türkiye'de Sol Hareketler 1871-1972*, Hareket Yayınları, İstanbul, 1972, s. 292 ve 345. Aclan Sayılğan'ın kendisi de tutuklananlar arasındadır.

⁵ DP, CHP'yi sol ve komünist kadroları bünyesinde toplamak ve orduyu iktidara karşı ayaklanmaya kışkırtmakla suçlar. Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasının nedeni de bu iddia olmuştur.

⁶ 1951 Tevkifatı'ndan sonra ülkedeki komünist kadrolar Doğu Bloku ülkelerine dağılacaklar, bu ülke başkentlerinde radyo programları vb. etkinliklere katılarak dışarıdan mücadele edeceklerdir. Sayılğan, a.g.e., s. 356.

⁷ Ufuk Özcan, "1980 Sonrası Türk Sosyolojisinde Değişen Tema ve Yaklaşımlar Üzerine Bazı Gözlemler", *Türk Sosyologları ve Eserleri -I, Sosyoloji Yıllığı 20*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 137.

nitelendirilebilir. Bu on yıla birçok siyasal ve toplumsal açılım sığmış/sığdırılmıştır. II. Dünya Savaşı koşulları, düşünce gruplarının çatışması, yoğun bir basın ve dergicilik faaliyeti, ansiklopedi yayıncılığı ve olağanüstü çeviri faaliyeti, hümanizm ve Anadoluculuk hareketi, evrensellik-yerlilik tartışmaları, kültür hamleleri, siyasi tasfiyeler, çok partili yaşama geçiş, Batı Bloku içinde yer alma çabaları, bu on yılın temel siyasal ve toplumsal olaylarıdır. 1940'ların aksine 1950'li yıllarda siyaset ve düşünce hayatı tekdüzeleşmiş, renksizleşmiştir. 1940'larda devletin resmi siyasetiyle çatışma içinde olan gruplar, Soğuk Savaş ortamının sosyalizm/komünizm düşmanlığı ortak temelinde devletle bütünleşmişlerdir. Bu da toplumsal düşünce kısırlığında önemli bir etken olarak değerlendirilebilir. 1940'lı yılların zengin ve verimli düşünsel tartışma ortamını sağlayan koşullar 1950'lerde ortadan kalkmıştır. Göreli liberalleşmeye rağmen düşünsel bir kısırlığın görülmesinde Soğuk Savaş koşullarının yanında, ülkenin yeni döneme düşünce üretimini gerçekleştirecek potansiyel güçleri tasfiye ederek girmesi de etkilidir. 1944'te tasfiye edilen Türkçü-Turancı kesimler ve 1948 DTCF davası ile tasfiye edilen akademik sol düşüncenin temsilcilerinin yokluğu; 1940'ların canlı düşünsel tartışmalarına katılan akademik-entelektüel çevrelerinin 1950'lerde fikri planda dönüşmesi, yumuşaması ve günah çıkarmaya başlaması bu on yılın sönük geçmesinin önemli nedenleri arasındadır. Varoluşlarını karşıt düşünce üzerinden inşa eden gruplar, karşı taraf tasfiye edilince ya kendileri değişime uğramış veya varlık belirtme ve tartışma gereksizleşmiştir. Bu dönemde sosyolojide de bir durgunluk yaşanmaktadır. H. Bayram Kaçmazoğlu'na göre 50'li yıllar Türk sosyolojisinin "fetret dönemi" dir.⁸ Her büyük siyasal tercih sonrası dönemde sosyolojimizde bir durgunluk ortaya çıkmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde yeni bir siyasal tercih söz konusudur. Sosyolojimizde 1950'li yıllardaki durgunluğun bir nedeni bu ise, bir diğer nedeni de Amerikan sosyoloji anlayışının giderek ülkemizde etkin olmaya başlamasıdır. Belli bir geleneği temsil eden Kıta Avrupası düşünce, bilim ve sosyoloji anlayışından, belli bir gelenekten yoksun, güne odaklı, pragmatist karakterli Amerikan sosyoloji anlayışına geçilmiştir. "Kültür", Anglo-Amerikan sosyolojisinin en temel kavramı olduğu için 1950'li yıllarda ülkemizdeki sosyal bilim tartışmalarında öne çıkan Mümtaz Turhan'ın *Kültür Değişmeleri* kitabı büyük yankı yapacaktır.

1950'li yıllarda Turancılık dozu yüksek bir Türkçülüğün savunusunu yapmak mümkün değildir. Turancılığın hedeflediği Türkler, Batılı müttefiklerimizin düşmanı SSCB'nin egemenliği altındadır.⁹ Alternatif bir toplum ve ekonomi modeli sunan sosyalizmi savunmak, sosyalizmden söz etmek Soğuk Savaş şartlarında imkansız hale gelmiştir. Hem bu nedenle, hem de sola/komünizme karşı verilen amansız sa-

⁸ H. Bayram Kaçmazoğlu, *Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar*, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 114-115.

⁹ Bu dönemde Türkçü dergilerde, Amerikancı bloka özgü "demir perde" ve "milletler hapis-hanesi" söyleminin bir karşılığı olarak "esir Türkler" söylemi hakimdir.

vaştan dolayı sol sessizliğe gömülmüştür. İdeolojik seçeneklerin daraltıldığı, iki temel dünya görüşünün öne çıktığı koşullarda tartışma gündeminin de renksizleşeceği, yoksullaşacağı muhakkaktır. Buna bir de Soğuk Savaş koşulları eklenince durum daha da vahim bir boyut kazanmıştır. Türkiye’de 1950’li yıllarda ekonomik kalkınma söylemi öne çıkmıştır. Ekonominin siyasetin merkezine oturması dünyadaki genel eğilime de uygundur. II. Dünya Savaşı’nın yıkıntıları Avrupa’da yeniden inşa, imar ve sanayileşme girişimlerini başlamıştır. ABD ve SSCB arasında tırmanan rekabet, Avrupa ülkelerini sosyalizmin etkisi altına düşmekten korumak amaçlı ABD yardımlarını gündeme getirir. Başta ekonomik yardım Almanya, İtalya ve İspanya gibi II. Dünya Savaşında büyük bir yenilgi ve yıkım yaşayan ülkeleri hedeflemişken giderek SSCB’nin ve sosyalizmin nüfuzu altına girme potansiyeli taşıyan Türkiye ve Yunanistan gibi ülkeler de projeye dahil edilmiştir. Ekonomik yardım ABD’nin siyasal ve kültürel etkisinin bir kısım Avrupa ülkesinde ve Türkiye’de artmasına yol açmıştır. İki güç arasındaki rekabetin giderek ideolojik bir çatışmaya dönüşmesi dünyada ve ülkemizde komünizmle mücadeleyi belirleyen temel etkenler arasındadır. Türkiye’de bu yöndeki gelişmelerde dış etken belirleyicidir.

DP iktidara gelince Tek Parti dönemine özgü siyasal uygulamaların yumuşatılması yoluna gidilmiştir. Özellikle laik uygulamalar esnekleştirilecektir. Bu durum Tek Parti dönemi boyunca sessiz kalan, baskılanmış muhafazakar kesimlerin etkinliğini ve görünürlüğünü artırırken, dönemin siyasal ve toplumsal konjonktürü nedeniyle belli çevrelerin muhafazakârlık dozunun artması sonucunu doğuracaktır. DP iktidarının liberal, muhafazakâr ve dinsel vurgulu siyaseti ile Tek Parti iktidarı boyunca sessizliğe giren belli çevreler gün yüzüne çıkacak ve etkinlikleri artacaktır. DP iktidarı ile bir tür ittifak ilişkisi kuran bu çevreler o yıllarda ve sonraki dönemlerde komünizmle mücadelenin temel unsurları haline gelecektir. Diğer yandan Tek Parti döneminin sivil aydın ve bürokrat seçkinlerinin yerini başka toplumsal aktörler almıştır. 1950’li yıllar boyunca sivil aydın ve asker bürokratların toplumsal ve siyasal yaşamdaki etkinliği azalmış, teknokratların ve geleneksel toplum güçlerinin (esnaf, girişimci sınıf, toprak ağaları vb.) ağırlığı artmıştır. Gerçekte DP’nin sahneye çıkışı demokrasi talebinden çok 1946 tarihli “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu”nun büyük toprak sahiplerinde yarattığı hoşnutsuzluk ve -konumuzla ilgili olarak- komünizmin Anadolu’da yaygınlaşmasının önünü açacağı görüşüdür.¹⁰ Çünkü “çiftçiyi topraklandırma” düşüncesi Lenin’i ve Sovyetleri hatırlatmaktadır.

1950’li yıllarda Batı Bloku içinde yer almamız nedeniyle ABD ile her alanda ilişkiler artmıştır. Askeri, siyasal ve kültürel alanda ilişkilerin artması “Küçük Amerika” olma hayalini beslerken Amerikan tarzı modernleşme Kıta Avrupası tarzı modernleşmenin yerini alacaktır. Amerikan tarzı modernleşme aydın ve düşünürlerin dilini, olaylara bakışını, kısacası sosyal bilim anlayışını belirleyecektir. Sosyolojide de

¹⁰ Ümit Tol, “1950’li Yıllar Türkiye’inde İktisadi Durum ve Demokrat Parti İktidarı”, <http://politikadergisi.com/> (Erişim: 25.11.2012).

Kıta Avrupası anlayışının etkisinin yerini Chicago merkezli Amerikan sosyolojisinin etkisi almıştır. Kısacası, Türkiye 1950'lerde Amerikan yörüngesine girmiştir. Türkiye'de 1950'li yıllar, dünya görüşünde bir paradigma değişimi, daha doğrusu yeni koşullarda yeni eğilimler kazanması açısından önemlidir. Osmanlı'nın son döneminde ortaya çıkan ve Cumhuriyetin Tek Partili dönemi boyunca anti-emperyalist eğilimleri /refleksleri içinde taşıyan milliyetçilik, muhafazakârlık ve İslamcılık gibi akımlar giderek belirsizleşmiş, başka bir biçim kazanmıştır. Batı'nın "tek dişi kalmış canavar" tasavvuru yerine Bergson'un mistik, sezgici anlayışı ile sentez (Peyami Safa) arayışına gidilmiştir. Batı karşıtlığını içinde barındıran milliyetçi-muhafazakâr-İslâmıcı akımlar, daha tehlikeli olarak algılanan komünist Batı'ya karşı kapitalist Batı'ya yaklaşacak ve ittifak kuracaktır. Yeni dönemde bu ittifak Türk düşüncesinin sol dışındaki bütün varyasyonlarının biçimlenmesinde ve belli eğilimler kazanmasında oldukça etkili olmuştur. Bu açıdan "Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem, Türk sağına özgü düşünce ve imgelerin oluşturulduğu bir dönem olarak görülebilir."¹¹ Aynı zamanda Soğuk Savaş stratejisine uygun olarak sol dışındaki bütün düşünsel çevreler -komünizmle mücadeleyi devletin önemli bir uğraşı haline getiren- devletle 1950'lerden itibaren bütünleşeceklerdir. Bu süreçte devletin sağın/aşırı sağın siyasal ve toplumsal açıdan yarattığı tehlikelere karşı duyarlılığı azalacaktır.

1950'li yılların bir başka özelliği, modernizmin düşünsel ve felsefi temellerini oluşturan pozitivistizmin II. Dünya Savaşından sonra aşınması ve giderek etkinliğini kaybetmesidir. Pozitivistizm ve modernizme (Batı-merkezli modernizme) yönelik eleştiriler artmış, yerini mistik ve muhafazakâr değerleri dışlamayan bir bilim ve düşünce sistemi almıştır. Bu durumun konumuzla ilgisi ise komünizmle mücadelede, sosyalizmin/komünizmin -materyalizme dayanması nedeniyle- bilimsel olarak artık geçersizliğinin ortaya çıktığı şeklindeki düşünceye kaynaklık etmesidir.¹² 1940'larda "hümanizm" tartışmaları çerçevesinde komünizmle olmasa bile sosyalizmle ilişki kuran düşünürlerimiz ve sosyologlarımız 1950'lerde sosyalizme karşı mesafeli bir tutum alırken, Marks'tan mülhem sosyoloji ve iktisat anlayışının yaygınlaşmasını önlemek için bir başka Batılı sosyologu Max Weber öne çıkarılacaktır. Weber, adeta Marks'a gösterilen bir sarı karttır. Dinle, dindarlıkla (Protestanlık) ekonomik gelişme/ ilerleme arasında pozitif bir ilişki kuran Weber'in tezleri ülkemizde Sabri Ülgener tarafından savunulmuştur. Yine bu dönemde Batı medeniyetinin pozitivist ve materyalist temellerine karşı önemli eleştiriler getiren -felsefe tarihinde pozitivistizmin dışladığı tinsel ve manevi değerleri felsefeye kazandıran filozof olarak bilinen- Henri Bergson, milliyetçi-muhafazakâr aydınların ilgi duyup referans aldıkları düşünür olmuştur.

¹¹ Sinan Yıldırım, "Nefretin ve Korkunun Rengi: 'Kızıl'", *Türk Sağı Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 48.

¹² Bu tür yaklaşımlara ülkemizde Peyami Safa, Mümtaz Turhan ve diğer milliyetçi-muhafazakâr düşünürlerde sıkça rastlanmaktadır.

Konumuz açısından 1950'lerin bir başka özelliği milliyetçi yapıların ve oluşumların artması olmuştur. Türk Kültür Ocağı, Türk Milliyetçiler Cemiyeti, Milliyetçiler Derneği ve Türkiye Milliyetçiler Derneği gibi dernekler komünizme karşı faaliyetleriyle önemli roller üstlenmişlerdir. Kendisi de bir Bergsoncu olan Nurettin Topçu, 1950'lerin en önemli anti-komünist sosyologlarından Mümtaz Turhan ve Nurettin Şazi Kösemihal, Peyami Safa gibi aydınlar bu derneklerin müdavimleridirler.

Komünizmle Mücadelenin Uluslararasılaşması, Soğuk Savaş Anti-Komünizmi

1950'li yıllarda Türkiye'de anti-komünizmi biçimlendiren temel çerçeve Soğuk Savaş koşulları olmuştur. Soğuk Savaşın temel eksenini, ideolojisini komünizm düşmanlığı ve giderek onunla eş anlama gelen Sovyet düşmanlığı oluşturmaktadır. Bu strateji gereği ABD ve bazı siyasal kurumları öncülüğünde Batı Bloku ülkelerinde komünizmle mücadele örgütleri ve koyu bir anti-komünizm propagandası örgütlenmiştir. Amaç, başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist rejimleri Müslüman ve anti-komünist bir oluşumla kuşatmaktır. Ülkemizde de 1950'lerden itibaren bu Soğuk Savaş stratejisine uygun iç politikalar yürütülmüştür.

Türkiye'nin, Batı Bloku'nun (Hür Dünya)¹³ Sovyetlere sınır en uç ülkesi olması bu ideolojik savaşta hem stratejik önemini artıracak hem de komünizmle mücadelede ve Sovyet düşmanlığında "model ülke"¹⁴ olarak algılanmasına neden olacaktır. Batı sınırlarında durdurulan Sovyet devriminin, Doğu'nun bağımsız ve bağımsızlık sürecindeki toplumlarına yönelmesi ve etkinlik oluşturma çabası kutuplar arasındaki siyasi çatışmayı körüklerken,¹⁵ Sovyetlerin bu yönelişi önünde bir set durumundaki Türkiye'nin Batı Blok'u içindeki önemini de artırmıştır. Bu durum, ülkemizde komünizmle mücadelenin ve Sovyet düşmanlığının toplumun tüm katmanlarında yaygınlaşmasının şartlarını olgunlaştırmıştır. Anti-komünizm ve Sovyet düşmanlığının yaygınlaşması ve toplumsal meşruiyetini sağlamak için "komünist korkusu", "Sovyetler korkusu", kısaca "kızıl tehdit/ tehlike" belli kurumlar ve çevreler tarafından sürekli canlı tutulmuştur.

İsimler, Kurumlar, Dernekler, Eserler

Cumhuriyetin Tek Parti döneminde komünizmle mücadele devletin siyasal ve ekonomik bağımsızlığının korunması çerçevesinde sürdürülmüştür. Bu dönemde devlet sadece komünizmle değil kendi siyaseti ve ideolojisi üzerinde tehdit oluş-

¹³ O yıllarda ABD ve Batı ülkeleri "hür dünyanın ve demokrasinin savunucusu" olarak nitelendirilirken karşıtlık temelinde SSCB ve peykleri "hür dünyanın ve demokrasinin düşmanı" olarak nitelendirilmektedir.

¹⁴ Türkiye anti-komünizm konusunda ancak Polonya ile karşılaştırılabilir.

¹⁵ Soğuk Savaş daha çok üçüncü dünya ülkeleri üzerinden yürütülmüştür.

turan başka ideolojilere (aşırı sağ gibi) karşı da mücadele etmektedir. Ancak Soğuk Savaş sonrası oluşan kutuplu dünyada Batı Bloku içinde yer almamız nedeniyle en büyük dış tehdit ve düşman komünizm ve onunla özdeşleştirilen Sovyetler haline gelmiştir. Bu öncelikli büyük tehdit algısı nedeniyle devletin 1950 öncesi mesafeli durduğu, zaman zaman baskıladığı düşünce ve çevrelerle yakınlaştığı ve komünizmle mücadelede onlarla ittifak kurduğunu söyleyebiliriz. Devletin bu türden düşünce çevrelerine yaklaşması, onların da devlete eklenmesi ve “kıızıl tehdit”e karşı devleti sahiplenmeleri kurulan ittifakın sonucudur. Gerçi DP’nin ilk dönemlerinde laiklik uygulamalarının yumuşatılması ve dinsel söylem bazı aşırı sağ çevrelerin (Ticani tarikatı gibi) Atatürk ve Cumhuriyet karşıtı birtakım eylemlerine yol açmışsa da, hem DP iktidarının bu tür eylemlere karşı tavizsiz tutumu ve hem de “yaklaşan kıızıl tehdit” nedeniyle milliyetçi-muhafazakâr çevrelerle birlikte bunlar da anti-komünizm ideolojisi etrafında oluşan ittifaka dahil olmuşlardır. Devlet ve bağlı kurumları bu ittifakın oluşmasının ortamını hazırlamışlardır. Bu durum bir taraftan Cumhuriyet rejimine muhalefeti azaltırken diğer yandan komünizmle mücadelenin toplumun geniş katmanlarına yayılmasının ve toplumda komünizme karşı duyarlılığın artmasına imkan sağlayacaktır. Komünizmle mücadelede dinsel cemaatlerin ve yapıların muhafazakâr, gelenekçi halk tabakaları üzerindeki otoritesinden yararlanılırken diğer yandan daha örgütlü ve sistemli bir mücadele yürütmek için yeni yapılar oluşturulacak; korku ve endişe saçan, komünizmle mücadele metotları öneren rehber kitaplar, propaganda broşürleri yayınlanacaktır.

İlk örneklerini ABD’de gördüğümüz ve ülkemizde 1950 ve sonrasında sayıları hızla artan Komünizmle Mücadele Dernekleri (KMD) komünizm karşıtlığının merkezi haline gelmiştir. Bu dernekler genelde milliyetçi bir karaktere sahiptir ve kadroları milliyetçilerden oluşmaktadır. Ülkemizdeki KMD’ler milliyetçiliğin yanında İslami bir özellik de göstermektedir. En çok belge ve kaynak bu dernekler tarafından üretilmiştir. Derneklerin komünizmle mücadele amaçlı yayınlarını, derneğe bağlı ya da sıkı ilişkileri olan bazı ajanslar basmaktadır. Bu ajansların başında Fikir Ajansı gelmektedir. Doğrudan KMD’ye bağlı olan bu ajansın sahibi, kendisi de derneğin üyesi olan Refik Korkud’tur. Korkud, “Komünizmin, Türklük için ideolojik bir tehdit olmaktan öte, Türklüğü ortadan kaldırmayı hedefleyen” bir ideoloji olduğunu tezini işleyen *Açıklıyoruz* adlı kitabını 1966 yılında yayınlamıştır.¹⁶ Diğer önemli bir ajans olan Ufuk Ajansı ise komünizmi bilimsel olarak çürütme çabası ile yazılmış Amerikan kaynaklarını çevirip basmıştır.

Türkiye’de ilk KMD 1948 yılında maden işçilerinin yoğun olduğu Zonguldak’ta kurulur. Dernek 1953 yılına kadar bazı faaliyetler yürütür ve bu tarihte Türk Milliyetçiler Derneği’ne katılır. Zonguldak Komünizmle Mücadele Derneği, *Komünizme Karşı Türklük* adıyla 15 günlük bir gazete de yayınlamıştır. İkinci KMD 1956 yı-

¹⁶ Refik Korkud, *Açıklıyoruz*, Türkiye Fikir Ajansı, Ankara, 1966.

İnönü İstanbul'da kurulur ve Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği'nin ilk şubesidir. Derneğin kurucuları şu isimlerden oluşmaktadır: İlhan Darendelioğlu, Burhaneddin Şener, İrfan Açıkel, Ali Rıza Özer, Demir Aslan, Ekrem Marakoğlu ve Altan Deliorman. Bu dernek, 27 Mayıs 1960'a kadar komünizmle mücadelede aktif rol almıştır. Kuruculardan Deliorman'ın iddiasına göre, bu dernek Türkçülük yönünde "milliyetçi faaliyet göstermek amacıyla kurulmuştur." Dönemin iktidarı bu gibi milliyetçi kuruluşlara hoşgörüyle bakmadığı ve Türk Milliyetçiler Derneği ile "benzer bir akıbete uğramamak için,¹⁷ derneğin adı bilinçli olarak Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği olarak konmuştur."¹⁸ Derneğin merkezi yayın organı, Türkçü bir yayın olan *Ocak* gazetesidir. 27 Mayıs 1960'tan sonra kapatılan dernek 1963(64)'te yeniden kurulmuştur. Eski kuruculardan sadece İlhan Darendelioğlu kuruluşunda yer almıştır. Derneğin faaliyetlerine paralel bir çizgide Bekir Berk ve arkadaşları tarafından 1950-52 yılları arasında *Komünizme Karşı Mücadele Dergisi* yayımlanmıştır.¹⁹ Bekir Berk, Milli Türk Talebe Birliği, Türk Kültür Ocağı, Milliyetçiler Derneği, Türkiye Milliyetçiler Federasyonu gibi derneklerde üyeliği yanında başkanlık görevinde bulunmuş, Komünizmle Mücadele Derneği'nin Anadolu illerinde kurulmasına öncülük etmiştir. 1960'lı yıllara doğru milliyetçilikten uzaklaşan Berk, Nur hareketine yaklaşır ve Said Nursi ve öğrencilerinin avukatlığını yapar. Yine ülkemizin en önemli anti-komünist düşünürlerinden Peyami Safa'nın Falih Rıfkı ile olan dinsizlik-komünistlik davasında Safa'nın avukatlığını üstlenir.²⁰ 1969'da "*İslami Hareket: Müslümanlarla Kızıklar Bir Tutulamaz*" adlı anti-komünist argümanlar içeren bir kitap yazmıştır. 1950'lerde KMD başkanlığı ve yazdığı yazılarla komünizmle mücadelede ön saflarda yer alan isimlerden bir diğeri İlhan Egemen Darendelioğlu'dur. *Toprak* dergisi, Darendelioğlu'nun 1979'da bir suikast sonucu öldürülmesine kadar anti-komünist bir dergi olarak yayınlanır. Komünizmle mücadeleyi temel misyonu olarak gören dergi, komünizm karşıtı eylemleri örgütlemek ve duyurmak işlevini yürütmüştür. Dergide ağırlıklı olarak ele alınan bir başka konu, Sovyetler Birliği'nde komünizmin esareti altında yaşayan "esir Türkler" in ve yurtlarının kurtarılmasıdır. Dergide komünizmin siyaseten geçersizliğini öne süren yazılar ağırlıklı olarak yer almaktadır.²¹ Darendelioğlu, *Top-*

¹⁷ Milliyetçi derneklerin birleşmesi ile 1950'lerin başında kurulan Türk Milliyetçiler Derneği 1953 yılında kapatılmıştır. Kapatılması Adnan Menderes'in 1953 yılında Antep'te "komünizme ve irticaya" karşı sert konuşmasından çok kısa süre sonra olmuştur. Bu konuda bkz. Necmeddin Sefercioğlu, *Türk Milliyetçiler Derneği ve Kapatılış Davası*, Bilgeoğuz Yayınları.

¹⁸ Altan Deliorman, "Milliyetçilerin Alınları Aktır", *Orkun*, Sayı: 157, 2011. http://www.orkun.com.tr/busayi/aylik.asp?Makale_Nu=2507 (Erişim: 20.11.2012).

¹⁹ İhsan Atasoy, *Ben Konuşuyorum Tarih Sussun: Bekir Berk*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2006, s. 22. Ayrıca bkz. "Kendi Dilinden Avukat Bekir Berk", <http://tr.fgulen.com/content/view/15726/13/> (Erişim: 11.10.2012).

²⁰ İhsan Atasoy, a.g.e., s. 63-66.

rak dergisinin yanı sıra komünizmle mücadeleye adanmış önemli eserleri de Toprak Dergisi Yayınları tarafından basmayı sürdürmüştür. 1944 Türkçülük-Turancılık davasında yargılanan ve Nihal Atsız'ın kardeşi olan Nejdet Sançar'ın *Türk, Moskof, Komünist* (1959), Gökhan Evliyaoğlu'nun *Su Uyur Komünist Uyumaz* (1962) kitapları bunlara örnektir. Sançar'ın ayrıca komünizm üzerine yazdığı *Kızıl Cennet Masalı* (1950), *Komünist Nedir?* (1950) ve *Gizli Komünist Belgeleri* (1966) adlı kitapları da vardır. Ülkemizde 1950'li yıllardan başlayarak 1980'li yıllara kadar bu türden komünizmle mücadele amaçlı kitaplar yayınlanmıştır. Bunlardan biri de 1951 tarihinde Fransa'da sosyoloji okuyan ama Türk sosyoloji tarihinde adı geçmeyen Haşim Nahid Erbil'in²² *Komünizmle Mücadele Rehberi*'dir. İnkılap Kitabevi tarafından yayınlanan kitap iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Marks ve Engels tarafından 1948'de yayınlanan "Komünist Beyannamesini Tenkid", ikinci bölümde "Milliyetçilik ve insanîyetçilik misakı ile mücadele metodları"nı ortaya koymaktadır. Benzer isimde bir başka kitap, yıllar sonra 1977 yılında yayınlanan "*Komünizmle Mücadele Esasları*"dır. Mithat Tüfekçi tarafından yazılan kitabın kapağı komünizmle mücadelede izlenmesi gereken esasları özetlemektedir. Kapakta güneşi andıran sarı bir dairenin tam ortasında giderek yayılan kırmızı bir noktanın (dairenin) üstüne doğru yönelmiş üç yeşil okun üzerinde "Bilgi", "İdeoloji", "Teşkilat" yazmaktadır.²³ Bunlar komünizmle mücadelenin üç temel esasını oluşturacaktır. Konuyla ilgili bir başka önemli kitap, 1950'lerde Atatürk ve laiklik karşıtı eylemleriyle tanınan Ticani tarikatı şeyhi Mehmet Kemal Pilavoğlu'nun *Komünizm Hücum*²⁴ adlı eseridir. Kitap, Pilavoğlu'nun kendisine ait makalelerinden ve ABD'de yayınlanmış anti-komünist propaganda broşürlerinin çevirilerinden oluşmaktadır. Sinan Yıldırım'a göre, "Çeviriler dinsel içerikli anti-komünist propagandanın tipik bir örneğini oluşturmaktadır."²⁵

Bu yıllarda komünizmle mücadelede öne çıkan kuruluşlardan biri de Milli Türk Talebe Birliği (MTTB)'dir. Kökleri Cumhuriyet öncesi döneme kadar giden, 1916'da kurulan MTTB, 1950'li yıllardan itibaren komünizmle mücadelenin önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. 1950'lerde komünizme karşı düzenlenen miting ve gösterileri organize etmesinin yanında aşırı sağın Atatürk ve Cum-

21 Ali Öztürk, *1960-1980 Döneminde Milliyetçi İdeolojiyi Savunan Dergi Muhtevalarının Tahlili: Toprak, Bozkurt, Devlet*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2008.

22 *Türk Yurdu, Hakimiyet-i Milliye, İkdam, Yeni Gün, Ulus* gibi dergi ve gazetelerde yazılar yazan Erbil'in Irak Türkleri üzerine bir hayli yazısı vardır.

23 Mithat Tüfekçi, *Komünizmle Mücadele Esasları*, Zafer Matbaası, 1977. Bu kitap ve içeriği ile ilgili ayrıntılı bilgiler yazı dizimizin ilerleyen bölümlerinde değerlendirilecektir.

24 M. Kemal Pilavoğlu, *Komünizm Hücum*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara, 1949.

25 Sinan Yıldırım, "Nefretin ve Korkunun Rengi: 'Kızıl'", *Türk Sağı Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 64.

huriyet karşıtı eylemlerine karşı da mücadele etmiştir. Ancak süreç içinde Cumhuriyetçi ve Türkçü refleksi azalmıştır. MTTB, 1950’li yıllarda Türkçü-milliyetçi-muhafazakâr bir kimlikle komünizme karşı mücadele ederken, 1960’lardan itibaren giderek İslamcı bir karaktere bürünmüştür. Kuruluşun kimliğindeki bu ton değişimi komünizmle mücadele sürecinde öne çıkan düşünsel çevreleri ve argümanları göstermektedir. MTTB Soğuk Savaş yıllarında anti-komünist düşüncenin temel odaklarından biri olarak Soğuk Savaş yıllarında “devleti yeniden şekillendiren teşkilat” olmuştur. Hem pratik hem de düşünsel anlamda anti-komünizmin odağı olmasının yanında, anti-komünist aydınların yetiştiği bir okul olmuştur. Birliğin bünyesinde bir de Komünizmle Mücadele Komisyonu kurulmuştur.

Ülkemizde anti-komünizmin önemli odaklarından biri de Türk-İş sendikasıdır. 1950’lerden itibaren -Amerikan dış politikasında etkin rol oynayan- ABD sendikacılığının Türkiye’ye ilgisi artar. Soğuk Savaş’ın artan şiddetine bağlı olarak Türk sendikaları ile ABD sendikaları arasındaki ilişkiler anti-komünist siyaset temelinde gelişmiştir. Çok geniş bir yelpazede süren yazışmaların temel konusu komünizmle mücadeledir. 1952 yılında kurulan Türk-İş sendikasının yönetim kadrosu ABD sendikaları ile yoğun bir yazışma faaliyeti yanında ABD’ye sık sık ziyarette bulunmaktadır. Yazışmaların muhatapları ve ziyaret edilenler George Meany, Jay Lovestone ve Irving Brown gibi AFL-CIO’nun²⁶ anti-komünist çekirdek kadrosunu oluşturan ve o yıllarda Türkiye ile yakından ilgili kişilerdir. O dönemin Türk sendikacıları ise Seyfi Demirsoy, Şaban Yıldız, Zühtü Tetey, İsmail İnan, İsmail Aras ve Rıza Kuas gibi isimlerdir.²⁷ Aziz Çelik’e göre Türk ve Amerikan sendikaları arasında bu yıllarda kurulan ilişkiler (Mütekabiliyet Yok, Vesayet Var) Türk sendikaları üzerinde “ABD sempatisi, Amerikan yaşam tarzına öykünme, anti-komünizm ve ABD sendikalarının tarzını ve siyasetini örnek almak”²⁸ gibi sonuçlar doğurmuştur. Bu ilişki ve etkiler sadece sendikalarla sınırlı kalmamıştır. Soğuk Savaş yılları boyunca ABD’nin SSCB ve komünizme karşı yürüttüğü mücadelede Türkçü, milliyetçi ve İslamcı çevrelerle kurduğu sıkı temas, ülkemizde komünizmle mücadelenin yürütülüş biçimini, içeriğini ve propaganda süreçlerini etkilemiştir.²⁹

Yukarıda da belirttiğimiz gibi 1950’li yıllardan itibaren milliyetçi-muhafazakârlık ve İslamcılık temelinde kurulan dernek ve oluşumların sayısı artmıştır. Buna bağlı olarak dergi ve kitap gibi yayınlarda da ciddi bir artış olmuştur. Milliyetçilik, muhafazakârlık ve İslamcılığın doğasında var olan komünizm karşıtlığı veya anti-komünizm refleksi bu dönemden itibaren artmaya ve etkili olmaya başlamış-

²⁶ Amerikan Emek Federasyonu ve Sanayi Örgütleri Kongresi.

²⁷ Aziz Çelik, “Vesayet Mektupları: 1950 ve 60’lı Yıllarda Türk ve ABD Sendikacıları Arasındaki Yazışmalar”, *Çalışma ve Toplum*, Sayı: 25, 2010, s. 65-108.

²⁸ A.g.m.

²⁹ Aytül Tamer, “Muhayyel Komünizm: Türk Sağının Anti-Komünizm Propagandası”, *Doğu Batı, Türk Muhafazakârlığının Eleştirisi*, Sayı: 58, 2011, s. 92.

tır. Artan komünizm ve Sovyet korkusu bu çevreleri -aynı çevreler komünizme karşı ittifakı sıkılaştırmak ve genişletmek için korku ve endişe kaynaklı haber ve belge üretmiş ya da Uluslararası Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin ürettiği belgeleri kullanmışlardır- anti-komünizmi temel ideoloji haline getirmiş devlete eklemlemiştir. Tek Parti döneminde devletin bu çevrelere karşı mesafeli tutumu bu dönemde azalmış, bu çevrelerin komünizmle mücadelede katkısı artmıştır. Örneğin, başbakan Menderes'in vali Kemal Aydın aracılığı ile, Türkiye Milliyetçiler Derneği'nin yerine kurulan Milliyetçiler Derneği'nden sosyalistlere ve komünistlere karşı yardım istemesi ve bu yardımın verilmesi... Kendisi de bir dönem Milliyetçiler Derneği başkanı olan Ercüment Konukman, Selim Efe Erdem'e verdiği bir röportajında konuyu şu sözlerle anlatmaktadır. *"Milliyetçiler Derneği'nin manevi başkanı Topçu'ydu. Dedi ki: 'Çocuklar biz kültür milliyetçiliği yapalım. Siyasete falan girmeyelim.' 1950'li yılların sonunda 27 Mayıs ihtilalinin kıpırdanmaları çok ciddiye. Biz çırpınıyoruz, yardım istiyoruz, yüzümüze bakılmıyor. Zamanın Valisi Kemal Aydın bizi çağırdı. Nurettin Topçu ve Hami Tezkan'la birlikte gittik. Ülkede bir sol ayaklanmanın ciddi boyutlara eriştiğini, buna mani olabilecek gücün şu andaki iktidarda pek olmadığını anlatıp 'Sizin gücünüz, milli dava etrafında toplanmış bir grubunuz var. Sizin halledeceğinizi ümit ediyoruz. Beyefendinin (Adnan Menderes) emri var. Ne istiyorsanız vereceğim. Sola karşı organize olun.' Topçu bize dedi ki: 'İktidar çok fazla sol fraksiyonca sıkıştırılmış. Ona biraz zaman kazandırmak lazım.' Bizim organizasyonumuzla yüzlerce derneğin telgraftı Ankara'daki karargâhına gidince, Menderes ferahlamış. Ve demiş ki: 'Gördünüz mü? Bizim çocuklarımız bunlar. Bunlar vatanı kurtaracak. Her imkânı sağlayın bunlara.'"*³⁰

Benzer bir durum Nur cemaati lideri Said Nursi ile hükümet arasında yaşanmıştır. 1948 yılında Afyon hapisanesinde yatan Nursi, hükümete mektup yazarak komünizme karşı birlikte mücadele etmeyi önermiştir. *"... mezara yaklaştığım bu zamanda, İslâm memleketi olan bu vatanı Bolşevik baykuşlarının seslerini işitiyoruz. Bu ses, âlem-i İslâmın iman esaslarını zedeliyor. Halkı, bilhassa gençleri îmansız yaparak kendisine bağlıyor... Beni serbest bırakınız. El birliğiyle Komünistlikle zehirlenen gençlerin ıslahına ve memleketin imanına, Allah'ın birliğine hizmet edeyim."*³¹ 1925-1950 arası dönemde çeşitli sürgün ve hapis cezalarına çarptırılan Said Nursi, Çok Partili dönemde, CHP'nin himayesi altındaki komünistlerin ülkeye hakim olacağı düşüncesi ile *"Demokrat Parti'yi, Kur'an ve vatan ve İslâmiyet namına"*³² açıktan desteklemiştir. Hem iktidara açık desteği hem de Soğuk Savaş yıllarında başlayan "din" temelli komünizmle mücadelede rol talebi nedeni ile soruşturma ve kovuşturmalardan kurtulur. 1956'da eserlerinin serbestçe yayınlanmasına ve dağıtılmasına izin

³⁰ <http://www.stargazete.com/pazar/kufeden-zirveye/haber-632960> (Erişim: 10.12.2012).

³¹ "Şualar, Ondördüncü Şua", s. 123. <http://www.risaleara.com/oku.asp?id=2065> (Erişim: 25.11.2012).

³² Said Nursi, *Risale-i Nur Külliyyatı*, Emirdağ Lâhikası-2, Mektup No: 128. <http://www.risaleara.com/icindekiler.asp?kid=10> (Erişim: 25.11.2012).

verilir. Said Nursi'ye göre, dinin en büyük düşmanı ateizm ve Marksizm'dir. Kendi eseri Risale-i Nur'ları da, ateizme ve Marksizm'e dayandırılan komünizmle mücadelenin en etkili silahı olarak görmektedir. *"Esas manevî atom bombası Risale-i Nur'dur. Onların atomundan daha üstündür. Sizler korkmayın, bu memlekette Risale-i Nur olduğu müddetçe Rusya bu memlekete giremez."*³³

Soğuk Savaş'ın ilerleyen dönemlerinde SSCB'nin bazı İslam toplumlari üzerindeki etkinliğinin artması karşısında, Sovyetler'in yeşil kuşakla kuşatılması siyaseti, İslamcı çevreleri komünizmle mücadelede önemli bir unsur haline getirecektir. Başta ABD olmak üzere Batı'nın İslam'a yaklaşımı bu dönemde değişecektir. Said Nursi, bu yaklaşım değişimini Hıristiyan devletlerin İslam birliğine artık taraftar olmaya razı olmaları olarak yorumlar: *"Eskiden Hıristiyan devletleri bu ittihad-ı İslâma tarafdar değıldiler. Fakat şimdi komünistlik ve anarşistlik çıktığı için; hem Amerika, hem Avrupa devletleri Kur'ana ve ittihad-ı İslâma tarafdar olmağa mecburdurlar."*³⁴

Her türlü dini öğretinin (ülkemiz için İslam'ın) sosyalizme ve komünizme karşı en büyük panzehir olarak görülmesi, anti-komünist propagandada dinsel argümanların kullanılmasının yolunu açmıştır. Milliyetçilik temelinde yürütölen anti-komünizmde, komünizm daha çok "ülkenin birliğini, bağımsızlığını tehdit eden zararlı bir ideoloji, anarşizm" olarak tanımlanırken, din temelli mücadelede komünizm "dinsizlik, ateistlik" olarak tanımlanır. Yani komünizm dinsizlik ve Alahsızlıkla eşdeğer görülür.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyanın iki kutba ayrılması ile başlayan ve 1950'li yıllarda iki kutup arasında ideolojik bir savaşa dönüşen çatışma, Batı Bloku içinde yer alma ama aynı zamanda Sovyetlere komşu olma durumu nedeni ile ülkemizde ciddi, siyasal, toplumsal, düşünsel ve ekonomik sonuçlara yol açmıştır. Daha önceki yıllarda komünizmle mücadelede belli deneyimleri olan Türkiye, Soğuk Savaş anti-komünizminin (aynı anlama gelmek üzere Sovyet karşıtlığının) en yoğun/çetin yaşandığı ülkelerden biri olmuştur. Düşünsel alanda çok büyük bir anti-komünist literatür ortaya çıkmıştır. Dünya anti-komünist teşkilatlarının da enformasyon ve maddi destekleri ile genişleyen bu yayınlar 1950'li yıllardan sonra ama özellikle 1960'larda hızlı bir artış gösterecektir.³⁵ Osmanlı'nın son döneminden 1980'lerin sonuna kadar sol dışında tüm toplumsal kesimlerin (Türkçü-Turanacı, milliyetçi, muhafazakâr, İslamcı, liberal) öne çıkmış düşünürlerinin hemen hemen hepsinin komünizm karşıtı birkaç kitabına, en azından birkaç yazısına rastlamak mümkündür.

Ülkemizde komünizm ve Sovyet düşmanlığının tarihsel ve toplumsal köken-

³³ <http://www.risaleara.com/ara.asp?a=Atom+bombas%FD&t=1&b=1&k=0> (Erişim: 25.11.2012).

³⁴ "Emirdağ Lahikası", <http://www.risaleara.com/oku.asp?id=3719> (Erişim: 25.11.2012). Benzer düşüncelere yazı dizimizin ilkinin konusu olan Peyami Safa'da da rastlanmaktadır.

³⁵ 1960'lı yılları ele alacağımız gelecek yazıda bu yayınlar değerlendirilecektir.

leri olsa da, Soğuk Savaş yıllarında komünizmle mücadelenin uluslararasılaşması, yeni argüman ve mücadele unsurlarının ortaya çıkmasına bağlı olarak komünist ve komünizm düşmanlığı toplumun geniş kesimlerine yayılmıştır. Korku ve endişe saçan propagandalar geniş halk kesimlerinde yankı bulmuş, geleneksel ve dini değerlere bağlı toplum anti-komünist cephede yer almıştır. Bu propagandalar insanlar üzerinde o kadar etkili olmuştur ki Anadolu insanın gözünde “komünist” insan dışı bir varlığı çağırıştır hale gelmiştir. Dönemin propaganda afişlerinde de komünist çoğunlukla bir canavar, bazen insanları ve ülkeleri yutan bir yılan olarak resmedilmiştir.³⁶ Böylece komünizm düşmanlığı canlı tutulurken, komünizmin Anadolu’da yaygınlaşmasının, taban bulmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. 1950’li yıllarda Soğuk Savaş anti-komünizminin getirdiği en önemli sonuçlarından biri de ülkemizdeki İslamcı hareketlerin etkinliğini artırmasıdır. İslamcı hareketlerin ABD ile işbirliği bu dönemde başlamıştır. Bu döneme kadar İslamcılığa mesafeli duran ABD ile Batı’ya ve ABD’ye mesafeli duran İslamcı kesimler arasındaki mesafe daralmıştır. Bu süreçte İslamcı ve milliyetçi çevrelerdeki Batı karşıtlığı azalırken, sol ve Sovyet karşıtlığı artmıştır. Giderek sol ve komünizm karşıtlığı üzerinden şekillenen ve biçimlenen ideolojik bir sağcılık ortaya çıkmıştır. Türk sağ düşüncesi belli özelliklerini ve temel eğilimlerini bu dönemde ve bu karşıtlık ilişkisi içinde kazanmıştır. Ülkemizde sol da belli özelliklerini “sağ”la ilişkisi içinde kazanmıştır. Bugün siyasal, toplumsal ve kültürel hayatta Türk sağının Soğuk Savaş döneminde kazandığı eğilimlerinin ve reflekslerinin çeşitli vesilelerle dışa vurduğunu gözlemlemek mümkündür. Soğuk Savaş yıllarında ülkemizde yürütülen anti-komünizm siyasetinin Türk siyasal yaşamının biçimlenmesinde de önemli etkileri olduğunu söyleyebiliriz. Soğuk Savaş’la birlikte komünizme karşı mücadelede İslam ve milliyetçiliğin komünizme direnç unsuru olarak öne çıkması / çıkarılması, dinsel ve milli değerler etrafında oluşan ideolojileri devlete eklemlenmiştir. Bu durum devletin resmi ideolojisine muhalefet eden güçlerin rejim üzerindeki baskısını azaltırken, sistemin de bu çevreler üzerindeki baskısını azaltmıştır. Bu toplumsal çevreler üzerindeki rejim baskısının azalması ve anti-komünist ittifaktaki önemli rolleri nedeniyle, milliyetçi, muhafazakâr, İslamcı çevrelerin devlet siyaseti üzerindeki ağırlığı giderek artacak ve devletin sahipleri değişmeye başlayacaktır.

Türkiye’de Soğuk Savaş yıllarında yürütülen anti-komünizm siyasetini değerlendirdiğimiz gözden kaçırılmaması gereken önemli bir nokta da, “komünist tehdit” jargonunun siyaseten kullanılmasıdır. Amerika’dan ve Batı ülkelerinden askeri ve mali yardım almanın siyasal meşruiyeti “kızıl tehdit” üzerinden sağlanmıştır. Cumhurbaşkanı düzeyinde ifade edilen “Bu kış komünizm gelecek” sözü, komünizm karşı kurulan ittifaktaki safları sıklaştırmaya dönük olarak içeriye ve Batı’ya verilen bir mesaj olarak okunabilir. ABD’nin Batı Bloku’nun en uçtaki müttefiki Tür-

³⁶ Anadolu’da Kore savaşına katılan askerlerin komünist Kuzey Kore askerlerini görünce, “bu komünistler de bizim gibi insanmış” diye şaşırarak anlatılan bir hikâyedir.

kiye'yi kaybetme korkusunu tazelemek, böylece belli yardımlar almak amacıyla kullanılmıştır. Yoksa Türkiye'nin en zayıf olduğu 1920'lerin ilk yıllarında gelmeyen/gelemeyen komünizmin 1960'lı yıllarda ancak devlet isterse geleceğini, 1940'lı yıllarda Ankara valisi söylemiştir. Türk düşüncesinde ortaya çıkan bölünmeleri, temel eğilimleri, dönemleri, isimleri ve eserleri anti-komünizm üzerinden anlamak ve açıklamak, sadece sağ olarak gruplanan hareketleri değil Türkiye solunu anlamak için de imkan sunmaktadır.

Kaynakça

- Atasoy, İhsan, *Ben Konuşuyorum Tarih Sussun: Bekir Berk*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2006.
- Çelik, Aziz, "Vesayet Mektupları: 1950 ve 60'lı Yıllarda Türk ve ABD Sendikacıları Arasındaki Yazışmalar", *Çalışma ve Toplum*, Sayı: 25, 2010.
- Deliorman, Altan, "Milliyetçilerin Alınları Aktır", *Orkun*, 2011.
- "Emirdağ Lahikası", <http://www.risaleara.com/oku.asp?id=3719>.
- http://www.orkun.com.tr/busayi/aylik.asp?Makale_Nu=2507
- <http://www.risaleara.com/ara.asp?a=Atom+bombas%FD&t=1&b=1&k=0>
- http://www.samsunluokucaklari.com/okunmasi_tavsiye_edilen_detay.asp?id=37
- <http://www.stargazete.com/pazar/kufeden-zirveye/haber-632960>
- "Kendi Dilinden Avukat Bekir Berk", <http://tr.fgulen.com/content/view/15726/13/>
- Korkud, Refik, *Açıklıyoruz*, Türkiye Fikir Ajansı, Ankara, 1966.
- Nursi, Said, *Risale-i Nur Külliyyatı*, Emirdağ Lâhikası-2, Mektup No: 128. <http://www.risaleara.com/icindekiler.asp?kid=10>.
- Özcan, Ufuk, "1980 Sonrası Türk Sosyolojisinde Değişen Tema ve Yaklaşımlar Üzerine Bazı Gözlemler", *Sosyoloji Yıllığı 20, Türk Sosyologları ve Eserleri -I*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010.
- Öztürk, Ali, *1960-1980 Döneminde Milliyetçi İdeolojiyi Savunan Dergi Muhtevalarının Tahlili: Toprak, Bozkurt, Devlet*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, 2008.
- Pilavoğlu, M. Kemal, *Komünizme Hücum*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara, 1949.
- Sayılgan, Aclan, *Türkiye'de Sol Hareketler 1871-1972*, Hareket Yayınları, 1972.
- Sefercioğlu, Necmeddin, *Türk Milliyetçiler Derneği ve Kapatılış Davası*, Bilgeoğuz Yayınları.
- "Şualar, Ondördüncü Şua", s. 123. (<http://www.risaleara.com/oku.asp?id=2065>)
- Tamer, Aytül, "Muhayyel Komünizm: Türk Sağının Anti-Komünizm Propagandası", *Doğu Batı, Türk Muhafazakârlığının Eleştirisi*, Sayı: 58, 2011.
- Tol, Ümit, "1950'li Yıllar Türkiye'sinde İktisadi Durum ve Demokrat Parti İktidarı", <http://politikadergisi.com/>
- Tüfekçi, Mithat, *Komünizmle Mücadele Esasları*, Zafer Matbaası, 1977.
- Yıldırım, Sinan, "Nefretin ve Korkunun Rengi: 'Kızıl'", *Türk Sağı Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.